

DANSK SPILLEMANDSMUSIKS FORUDSÆTNINGER, KILDER OG SÆRLIGE KARAKTERTRÆK.

Henning Urup

Indledningsvis må man fastslå, at betegnelsen "spillemand" i nærværende forbindelse refererer til en folkelig musiker — omend betegnelsen rent sprogligt ikke er begrænset hertil, hvilket betegnelsens anvendelse i historisk sammenhæng heller ikke er. Udfra denne ovenfor anførte betydning af betegnelsen "spillemand" må "spillemandsmusik" referere til den folkelige instrumentalmusik specielt den folkelige dansemusik, idet det især er som dansemusiker, at spillemanden har sin funktion. Det bør her tillige anføres, at betegnelsen "folkedans" heller ikke refererer til en entydigt bestemt dansekategori, og betegnelsen får reelt først i 19. årh. (i analogi med begreberne folkeviser og folkesagn) den betydning, vi tildeler den idag — nemlig dækkende det folkelige danserepertoire af ældre oprindelse, der er overleveret i almuetraditionen.

Sammenholdes det ovenfor anførte, vil man i den her valgte betydning kunne sige, at spillemandsmusikken i hovedsagen er lig med den instrumentale folke-dansemusik.

Emnet for nærværende artikel er således den danske folkelige instrumentalmusik — specielt folkedansmusikken — dens forudsætninger og karaktertræk. Disse begreber hænger iøvrigt nøje sammen, men det må dog bemærkes, at en fyldestgørende redegørelse for dette emne vil — i hvert tilfælde på inde-værende tidspunkt — næppe kunne gives.

Dansk spillemandsmusik har i de senere år været genstand for en række undersøgelser fremlagt i specialafhandlinger ved de musikvidenskabelige institutter ved universiteterne i Århus og København (i perioden 1962-72 af Henning Refsgaard, Flemming Horn, Uffe Gotved og Henning Urup).

Henning Refsgaards afhandling belyser i hovedsagen, hvorledes nogle udvalgte spillemænd fra traditionelt miljø behandler tre repræsentative melodier (Røvens Vals, Ottemandsdansen og Den røde Lue), på grundlag af transskriptioner af båndoptagelser og supplerende oplysninger fra bl.a. båndinterviews. Flemming Horn har i sin afhandling belyst repertoireet i en række af de ældre håndskrevne nodebøger fra 18. årh.'s sidste del på grundlag af en klassificering efter forekommende former (marcher, menuetter, engelskdanse, polskdanser og viser).

Uffe Gotved, hvis afhandling giver et væsentligt korrektiv til det billede, der

tidligere er tegnet f.eks. af Svend Jørgensen (se SvJ Sp), bygger især sin afhandling vedrørende sammenspilspraksis i dansk spillemandsmusik på analyser af skriftligt overleverede flerstemmige udsættelser af spillemandsmelodier og har i sin afhandling foretaget en registrering af nodebøger på Dansk Folkemindesamling indeholdende flerstemmige arrangementer, som især er for to violiner. Uffe Gotveds analyser viser, at det harmoniske grundlag i hovedsagen er begrænset til tonika og dominant. En enkelt violinspiller har ofte været ene om at levere musikken, og melodistemmen er så forstærket med akkorder især baseret på medklingende løse strenge og iøvrigt greb, som ligger let på violinen. Et hyppigt ensemble har dog nok været to violiner, hvor – den oftest improviserede – sekundstemme især er præget af akkordspil, og musikken iøvrigt ledsaget af begge musikanters taktfaste fodtramp.

Efterslagsakkorder synes ikke at være typiske for perioden før 1840. Medvirker klarinet eller fløjte er udgangspunktet i reglen melodistemmen, der enten spilles solo eller unisont – eventuelt i oktavafstand – med medspilleren. Spillet har givet anledning til improviserende variantdannelse, og resultatet har været en art heterofoni, som eventuelt kan karakteriseres som "beriget enstemmighed" i modsætning til akkordspillet, som præsteres af sekundviolin. Sammenspillet har udover egentlig akkordspil tillige været præget af parallelføring i tertser og sekster ("de søde tertser") og egentlige modstemmer har tillige forekommet.

Uffe Gotved anser de skriftligt overleverede udsættelser for at være nedskrifter af oprindeligt improviserede sekundstemmer til eventuelt særligt krævende stykker eller til brug for elever. Spillemandsmusikken var primært en "gehørsag" og de færreste spillemand kunne noder. Spillemandsbøgerne var først og fremmest huskesedler.

En undersøgelse af det repertoire af danske spillemandsmelodier hvortil der er overleveret dansebeskrivelser ("Danske Folkedanse") er fremlagt af Henning Urup i en afhandling, der især er baseret på det materiale, som i 20. årh.'s begyndelse er indsamlet af "Foreningen til Folkedansens Fremme". På grundlag af en registrering af materialet på kartotekskort er der foretaget en komparativ analyse af danseformerne resulterende i en systematisk opstilling efter koreografiske kriterier, og hele materialet er beskrevet historisk og systematisk på grundlag af denne metodik. (Registreringsmetoden er kort beskrevet i HU ReSp, og et eksempel på anvendelse af komparativ koreografisk analyseteknik er vist i HU Po).

Undersøgelsen omfatter tillige en analyse af melodirepertoiret efter statistisk metodik under anvendelse af datamatisk teknik, og et af denne undersøgelses resultater (som tillige er i overensstemmelse med det umiddelbare indtryk af musikken) er, at melodierne i hovedsagen er baseret på dur-tonikareklangenens toner og opbygget af symmetriske 8-takts strukturer. (HU DaFo s. 155).

Et billede af spillemanden og hans funktion fremgår af Klavs Vedel's og Svend

Jørgensen's artikler i samleværket "Folkedansen i Danmark (FoDa), som i høj grad indeholder biografisk stof, men tillige nodeeksempler med spillemandsmusik – specielt kompositioner af de omtalte spillemænd. Yderligere biografisk stof vil kunne findes i bøger af Antal Berntsen og Laurids Hansen (AB JySp, LH SpSa og LH SpFo) og dette vil kunne suppleres væsentligt fra beretninger i lokalhistoriske skrifter, avisomtaler m.m. En omtale af den specielle lokaltradition på Fanø findes i Grüner Nielsen's afhandling "Folkelig Vals", som også indeholder et melodibilag.

Det må dog her tilføjes, at mange oplysninger tillige vil kunne fås via et fortsat indsamlingsarbejde i nutidens Danmark, hvor spillemandsmusik i levende tradition fortsat vil kunne findes – omend dog i begrænset omfang.

Idag er de fleste udøvere af spillemandsmusik i Danmark de spillemænd, der leverer musik til folkedanserforeningerne, og disse repræsenterer oftest en oplæringstradition hovedsageligt baseret på spil efter noder, som er forskellig fra den oprindelige folkelige tradition, hvor spil efter noder har været anvendt – i hvert tilfælde i nyere tid – side om side med gehørspil, men hvor spillemandens forhold til nodebilledet har været præget af betydelig frihed.

Som eksempel herpå er i Ex. 1 vist hvorledes nodebilledet til dansen "Jødetur" fra Mors tager sig ud i den trykte version udgivet af Foreningen til Folkedansens Fremme (Ex. 1a), og hvorledes den spilles af Mors-spillemanden Henry Mark, som er opvokset i traditionelt spillemandsmiljø, henholdsvis i båndoptagelser fra august 1964 (Ex. 1b, optaget i et relativt lille lokale, præget af akkordspil, som især understreger betoningen i dansen og anvender medklingende løse strenge) og fra september 1967 (Ex. 1c, optaget i en stor sal med publikum. Optagelsen har ligheder med Ex. 1b, men er mere præget af enstemmigt spil og sparsommere anvendelser af akkorder). Eksemplet illustrerer, hvorledes en violinspillende folkelig musiker kan udføre en spillemandsmelodi på en måde den trykte node næppe giver megen information om.

Interessen for den danske spillemandsmusik og folkedans er i hovedsagen af nyere dato, og indsamlingsarbejdet på dette felt er påbegyndt langt senere end det er tilfældet for folkevisens vedkommende¹).

En vis interesse for den danske folkedansemusik ses dog allerede i 19. årh., hvor f.eks. komponisten A.P. Berggreen i de samlinger med folkesange, han udgiver i 19. årh.'s midte, medtager folkedans (i 3. udgave af "Danske Folkesange og Melodier", København 1869, er nr. 231-282 således folkedansmelodier), og Berggreens "Danske Folkesange og Melodier" er den første trykte publikation, der bringer et større antal danske folkedansmelodier.

Inden da findes der dog enkelte publikationer, der medtager prøver på dansk "Nationalmusik" – således f.eks. de af N. Schiørring i 1787 udgivne "Blandinger for Sang og Claveer", som udsendtes ". . . som et Anhang til det første Bind af Arier og Sange . . ." (udgivet af Schiørring i København 1786).

Et større repertoire af 18. årh.'s dansemelodier findes i tidens håndskrevne

melodibøger, af hvilke en af de kendteste vel nok er den såkaldte "C. F. Bast's nodebog" (Kgl. Bibl. C.II,5), der på et af bladene er påskrevet årstallet 1764. Vi finder i disse nodebøger et blandet repertoire bestående af vise- og danse-melodier samt musik med tilknytning til især de i 18. årh.'s slutning så populære franske syngespil (med komponister som Dezèdes, Mehul, Monsigny og Philidor). Der findes tydelig stilistisk lighed mellem dette melodirepertoire og de i 1780-81 af hofvioloneren H.H. Jacobsen (fra 1771 udnævnt til "Hofdansemusik-inspektør") udgivne samlinger "af de nyeste engelske Danse" (København, Gyl-dendal 1780 og 81), og dette melodistof viser tydelige træk, som genfindes i det store folkedansmelodistof, der i 20. årh. er udgivet af Foreningen til Fol-dansens Fremme. Vi finder således tydelige musikalske forudsætninger for det danske folkedansrepertoire i 18. årh.'s dansemelodier og teatermusik. (Jfr. ud-redningen af disse forhold i HU DaFo).

Udover det melodistof, der er optrykt i Foreningen til Folkedansens Frem-me's publikationer med "Danske Folkedanse", findes der et meget stort reper-toire af dansemelodier, hvortil der i de fleste tilfælde ikke er overleveret nogen dansebeskrivelse, i en række håndskrevne nodebøger, hvoraf et stort antal er opbevaret på Dansk Folkemindesamling. Desværre foreligger der kun en meget lille del af dette repertoire i trykte publikationer.

Af de meget få publikationer udgivne i 20. årh. indeholdende spillemandsmu-sik kan nævnes Knud Sand's "Gamle Danse" der især indeholder musik fra Vestjylland i violinnoder og Christian Olsen's 3 bind "Gamle Danse fra Nord-vestsjælland" i klaverbearbejdelse (KS GD og ChrO GD I-III, om Knud Sand og Christian Olsen – se iøvrigt FoDa s. 127-128 og 200).

Med hensyn til hvorledes musikken er blevet spillet – altså opførelsespraksis-problemet – er man for den folkelige musiks vedkommende i en langt vanskeligere situation end for kunstmusikkens vedkommende, idet de forskellige musi-kalske lærebøger og afhandlinger vedrørende musikkens rette udførelse (for 18. årh.'s vedkommende f.eks. af Quantz og Leopold Mozart) udelukkende beskæf-tiger sig med kunstmusikken. Den folkelige musik er ikke genstand for datidens musikpædagogers bestræbelser.

Vi må derfor vedrørende tidligere tiders folkelige musikpraksis gå andre veje for at få oplysninger, og de kilder der kommer på tale er primært: billedfrem-stillinger, analyse af overleverede musikinstrumenter med henblik på klarlæg-gelse af de instrumentale muligheder som grundlag for en mulig spillestil, analyse af overleveret noteret musik, der eventuelt er arrangeret for (flere) bestemt angivne instrumenter, og beretninger om musikudøvelse samt musikkens funktion af samtlige forfattere etc. For den danske spillemandsmusiks vedkommende må det danske kildemateriale naturligt komme i første række.

Det må formodes, at den danske folkelige musikstil har visse ligheder med nabolandenes folkemusikalske stil, og på denne baggrund må det være rimeligt at forvente, at folkemusikalske træk, som synes almindeligt udbredte i Europa,

også genfindes i den danske folkemusik.

Her vil man således kunne drage nytte af musiketnologiens resultater, som tildels er opnået ved udforskning af relativt isolerede samfund, der i reglen er konservative og ofte har bevaret træk af ældre musikkulturer frem til nutiden.

Med hensyn til den folkelige instrumentalmusiks karakter vil man formentlig også kunne hente vejledning ved studie af kompositioner indenfor kunstmusikken, der enten bevidst efterligner "bondemusik" eller synes påvirket heraf.

Som eksempler herpå kan man f.eks. nævne Leopold Mozart's "Die Bauernhochzeit" fra 1755 og komponistens kommentarer til denne komposition (udgivet i *Denkmäler Deutscher Tonkunst* 2. Folge, 9. Jahrg., Bd II) med fremhævelse af instrumenter som Lire, Sækkepibe og Hakkebrædt. En dansk henvisning til anvendelse af Lire findes i en regieprotokol for Det Kgl. Teater påbegyndt 1777, hvori der til "Intermediet" til Holberg's komedie "Kilderejsen" angives, at der altid blev danset "Menuetter, Engelsk Dandse etc." og i regnskabsbilag figurerer "Liren Spilleren", som kostede 2 Mk. pr. gang.

Tillige synes den for Bondeliren typiske kvint-drone bas at udgøre inspirationen til musikstykker fra den overleverede skuespilmusik til Holberg's komedie "Uden Hoved og Hale" — se Ex. 2 (jfr. Krogh *ÆDTm*, spec. s. 73-74). Dette kunne tyde på almindelig anvendelse af dronebas som akkompagnement til folkelige dansemelodier, som i Danmark typisk synes at være durprægede.

På grundlag af alle de således foreliggende — mere eller mindre usikre præmisser — synes der således at tegne sig følgende billede af den danske folkelige instrumentalmusik:

Vi har overleveret et stort melodirepertoire, der især er knyttet til dans, og den folkelige musiker "spillemanden" har som hovedfunktion at levere dansemusik til fester — og tillige iøvrigt at bidrage til selskabets underholdning — dvs. der skal også leveres underholdningsmusik, som formentlig hovedsagelig tages fra samme melodirepertoire som dansemusikken. Til en række af de overleverede melodier kendes dansens koreografiske udførelse, men til en meget stor del af repertoiret er der ikke overleveret nogen dansebeskrivelser.

Et egentligt folkeligt instrumentalt melodirepertoire uden tilknytning til dans synes ikke overleveret på dansk grund, men kan have eksisteret og eventuelt med tilknytning til hyrdelivet med lignende karakter som f.eks. den norske sætermusik, og primitive musikinstrumenter som f.eks. pilefløjter har også været anvendt af danske hyrdedrenge. Et musikrepertoire hørende til en sådan dansk folkelig musikkultur kan tænkes at have fællestræk med både den overleverede dansemusik og den vokale folkemusik og må iøvrigt tænkes præget af de pågældende instrumenters tekniske muligheder.

Spillemandsmusik med tillagt magisk kraft synes ikke overleveret i Danmark på samme måde som i Norge og Sverige. Berggreen har dog udgivet en enkelt "Hexedans" fra Jardelund i nærheden af Flensborg (Bg DaFoM nr. 274) som af meddeleren (Berggreen's note) opgives langt tilbage i tiden at være optegnet af

en spillemand efter musikken til heksenes dans St. Hans nat på Jærdelund mose. Melodien er dog karaktermæssigt af helt samme art som de sædvanlige dansemelodier (og en variant til f.eks. Bg DaFoM nr. 236 "Gudme Smed" fra Fyn), se Ex. 3.

For det ældre lag af det overleverede spillemandsmusikrepertoire kan der ses en tydelig stilistisk forbindelse til de gamle engelskdanse, polskdanske, menuetter, kontradanse og syngespilmelodier fra 18. årh., og visse af de af Foreningen til Folkedansens Fremme udgivne melodier genfindes da også i dette repertoire. Som et eksempel herpå kan nævnes musikken til dansen "Masquerade" i Bast's nodebog (o. 1764), som genfindes i dansen "Den ny Maskerade" fra Thy udgivet af Foreningen til Folkedansens Fremme — se Ex. 4a, b.

De nyere lag er især præget af de selskabsdanske, der opnåede stor popularitet i 19. årh.'s første del som pardansene vals og hamborger og forskellige figurdanse, hvortil o. 1840 føjes bl.a. polkaer. I tiden herefter præges spillemandsbøgerne efterhånden mere af den sædvanlige balmusik, der i sidste del af 19. årh. udkommer i serier af billige tryk, som opnår stor udbredelse.

Som allerede berørt (jfr. resultaterne fremlagt i HU DaFo) er de danske spillemandsmelodier typisk præget af dur-melodik baseret på tonikatreklagen og forkærlighed for lige taktart samt opbygget af regelmæssige symmetriske perioder — oftest på 8 takter. Den tredelte taktart forekommer især i forbindelse med omdrejningsdanske — specielt vals.

Valsen kan utvivlsomt siges at have været en af de former, der var i størst yndest hos spillemændene, og der er da også adskillige af disse, der har komponeret valse — og iøvrigt også andre danseformer som hamborger, berliner etc. En redegørelse for de typiske træk i disse spillemandskompositioner kan dog ikke gives på nuværende tidspunkt, idet blandt andet en af forudsætningerne herfor må være en praktisk tilgængeliggørelse af denne musik på en overskuelig måde — f.eks. i forbindelse med et udgivelsesprojekt. Med hensyn til smagsprøver kan der henvises til Klavs Vedel's artikel om "Dansemusikken" med indledning af Svend Jørgensen i "Folkedansen i Danmark" (FoDa s. 101-222).

Som et enkelt eksempel på en sådan komposition — hørende til de teknisk mere avancerede — se Ex. 5, en vals, som af Knud Sand er tillagt Jørgen Knudsen, Ringgive, født i Gadbjerg sogn 1838 (FoDa s. 178, AB JySp s. 30-34), men tillige tillægges den berømte vestjyske spillemand Ole Kjær, født i Humlum 1807, død i Ringkøbing 1841 (FoDa s. 201-204, AB JySp. s. 11-13) under navnet "Dagningsvals". Eksemplet viser hvorledes komponistangivelser ofte er ret usikre indenfor spillemandsmusikken.

De hyppigste instrumenter har været violin og klarinet. Tillige har fløjte været hyppigt anvendt, og iøvrigt har man brugt de for hånden værende instrumenter. Fra militærmusikken overtages også instrumenter — især kornetten. I nyere tid har harmonikaen vundet indpas.

Indendørs til dans har violinen domineret, og udendørs til f.eks. optog ved

bryllupper har man foretrukket blæseinstrumenter, hvilket iøvrigt er i overensstemmelse med almindelig musiktradition. Dansemusikken leveredes – især i ældre tid – oftest af en eller to violiner. Hvis større ensembler var nødvendige, kunne forstærkning ske ved tilføjelse af et basinstrument. De større ensembler har dog nok været sjældnere, og størrelse og sammensætning har iøvrigt primært været bestemt af omstændighederne, lokale traditioner og økonomiske forhold.

Som prøver på nedskrevne to-stemmige violinudsættelser – se Ex. 6 og 7, hvor Ex. 6 giver begyndelsen af en vals fra en anonym nodebog antagelig fra Krarup (ved Viborg) o. 1836, her citeret efter Uffe Gotved (UG Sa s. 128-136), og Ex. 7 er ”Skodborghus Polka” af Jens Andersen, Daugård (ved Vejle) født 1871 (LH SpFo S. 47-50), her efter afskrift ved Henry Mark, Mors, 1964.

Den typiske almuemusiker, hvis musik f.eks. af Joachim Junge i ”Den Nord-sjællandske Landalmues Karakter . . .” (København 1798, nyudgaven (1915) s. 169 ff) karakteriseret som ”skurrende” har – som det også er typisk i nutidens isolerede samfund – spillet efter gehør, og nodebøger har (hvis de har eksisteret) primært haft funktion som støtte for hukommelsen.

Sammenspiilet har normalt været ret primitivt. I ældre tider har bl.a. liren med sit bordunspil formentlig været et hyppigt instrument. Senere bliver violinen hovedinstrumentet – og her giver anvendelse af instrumentets løse strenge umiddelbart en mulighed for akkompagnement. Sammenspil mellem flere personer har vel oftest været tildels unisont eller heterofont med spillemændene udførende samme melodi, men med mindre indbyrdes forskelligheder og individuelle ornamenter. Eventuelt har en akkompagnementsstemme været baseret på akkorder – enten som drone (udholdt eller med gentagelse af samme akkord) eller med skift mellem enkle akkorder.

Et sammenspil af denne art kan forekomme blandt folkelige musikere endnu i 20. årh. i isolerede lokalsamfund, og ved analyse af sådanne nutidige folkemusik-ensembler (hvor man som hjælpemiddel for studier råder over båndoptager) kan der konstateres en tydelig karakteristisk spillestil, der på afgørende måde afviger fra kunstmusikkens spillestil.

Violinspilleren har ofte anvendt en spillestilling med violinen holdt nede på brystet og violinhalsen hvilende på hånden (se f.eks. FoDa s. 146 og 196-197). Bueteknikken har også været speciel, hvilket bl.a. fremhæves af Svend Jørgensen (SvJ Sp. s. 31-32) med betegnelser som ”dansende, hoppende, firmende, snurrende”.

Omstemning af violinen synes ikke typisk for dansk spillemandsmusik. Anton Berntsen angiver dog, at ”til nogle stykker brugte man det kneb at stemme g-strengen op i a for at gøre grebene lettere” (AB JySp s. 5).

Vedrørende det rytmiske kan der bemærkes en tendens til at lade dansens karakter – dvs. de dansemæssige aspekter og betoningener – give sig udtryk i musikkens udførelse f.eks. ved skærpede punkteringer og iøvrigt anvendelse af en

let punktering i f.eks. ottendedelspassager²).

Det her skitserede billede af dansk spillemandsmusik er på mange punkter ufuldstændigt, og en forskningsindsats på området vil utvivlsomt kunne give væsentlige nye resultater.

Af stor betydning vil det være at tilvejebringe en passende udgave – med i hvert tilfælde et repræsentativt repertoire som mindstekrav – af dansk instrumental folkemusik, og da en sådan udgave må ledsages af kommentarer og baggrundoplysninger, ville et publikationsprojekt af denne art sikkert i sig selv kunne virke befordrende på forskningen.

Der mangler tillige forskning vedrørende en række områder som f.eks. spillestil, lokal-traditioner, musikken i relation til musikinstrumenter og musikkens funktion bl.a. i forhold til dansen³).

Det er således at håbe, at spillemandsmusikken vil have interesse for musikforskere i den kommende tid, og det er betydningsfuldt, at arbejdet sker på tilstrækkeligt bredt grundlag.

NOTER

1. En større interesse for spillemandsmusik i Danmark er af meget ny dato – og sikkert inspireret af den almindelige folkemusikinteresse i nutiden. Forskningen er dog næppe for alvor begyndt at interessere sig herfor endnu, og dette kan vel forklare Erik Dal's bemærkning på s. 407 i "Nordisk Folkeviseforskning siden 1800" (København 1956): "Endnu et punkt: spillemandsmusikken! Den har aldrig i Danmark haft nogen fremtrædende plads, hvorimod den som bekendt spiller en betydelig rolle i Norge og end mere i Sverige . . .". Bemærkningen er givetvis mere et udtryk for forskernes grad af bevågenhed end for "forskningsgenstandens" egenskaber!
2. Anvendelse af fænomener som "Notes inégales" i lighed med hvad, der kendes fra 18. årh.'s franske musikstil, er konstateret af Ingmar Bengtsson i forbindelse med udførelse af svensk folkemusik (se Ingmar Bengtsson, Alf Gabriellson och Stig-Magnus Thorsén: Empirisk rytmeforskning, Svensk tidskrift för musikforskning 1969, s. 98). Tilsvarende træk kan findes i dansk spillemandsmusik.
3. Af danseforskningen er af største betydning for folkemusikforskningen og et studie af spillemandsmusik næppe meningsfyldt uden inddragelse af de dansemæssige aspekter er fremhævet af Henning Urup i et indlæg på 7. nordiske musikforskerkongres i Trondheim juni 1975, som med titlen "Musik- og dansemæssige oplevelses- og udtryksfaktorer" er publiceret i Svensk tidskrift för musikforskning, vol. 57: 2/1975.

LITTERATUR-REFERENCER

Yderligere litteraturhenvisninger vil kunne findes i de citerede værker.

- FoDa Ralph Holm og Klavs Vedel (ed.): Folkedansen i Danmark (2/ København 1947)
- AB JySp Anton Berntsen: Nogle Jydske Spillemande (Kolding 1921)
- LH SpSa Laurids Hansen: Af den gamle Spillemands Saga (Holbæk 1933)
- LH SpFo Laurids Hansen: Spillemanden i dansk Folkeliv (København 1953)
- SvJ Sp Svend Jørgensen: Om spillemænd og spillemandsmusik (Landsforeningen Danske Folkedansere 1968, opr. artikelrække i "Hjemstavsliv" 1946)
- Angul Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700 (København 1921)
- Krogh ÆDTm Torben Krogh: Ældre dansk teatermusik (Musikhistorisk Arkiv I, S. 1-100, København 1931)
- H. Grüner Nielsen: Vore ældste Folkedanse, Langdans og Polskdans (København 1917)
- H. Grüner Nielsen: Folkelig vals (København 1920)
- H. Grüner Nielsen: Folkemusik i Danmark (Nordisk Kultur XXV, Musik og Musikinstrumenter, s. 81-97, Stockholm 1934)
- Carl Thrane: Fra Hofviolonernes Tid (København 1908)
- HU ReSp Henning Urup: Registrering af spillemandsmusik med henblik på databehandling (Dansk Aar bog for Musikforskning VI, s. 236-239, København 1972)
- HU Po Henning Urup: De danske "Polsk-danse" (Musik & Forskning I, s. 80-94, København 1975)
- Henning Urup: Dansk spillemandsmusiks historisk-musikalske forudsætninger, kilder og særlige karaktertræk (Foredrag ved spillemandsmøde i Ballerup, nov. 1974, trykt i "Hjemstavsliv" 46. årg. nr. 1, jan. 1975, s. 10-12)

TRYKTE MUSIKSAMLINGER indeholdende dansk spillemandsmusik:

- Bg DaFoM A.P. Berggreen: Danske Folkesange og Melodier (3. udg. København 1869)
- ChrO GD Christian Olsen: Gamle Danske fra Nordvestsjælland I-III (København 1923-28)
- KS GD Knud Sand: Gamle Danske (Wilh. Hansen, København, u. årstal)
- H.P. Koefoed: 22 Bornholmske Folkedanse (Allinge 1928)
- Marie Korslund og Frode Nielsen: Gamle Vendsysseldanse (Hjørring 1935)
- Foreningen til Folkedansens Fremme (FFF, København, ed.): Folkedanse I-III, Legestuen, Gamle danske fra Sjælland, Møn, Lolland-Falster, Bornholm, Fyn og Øerne, Vendsyssel og Læsø, Mors og Thy, Himmerland, Randerseggen, Vejle Vesteregn, Salling, Sønderjylland og fra forskellige egne (1901 ff).
- Præstø Amts Folkedansere (ed.): Gamle danske fra Præstø amt (2/1954)

IKKE TRYKTE UNIVERSITETS-SPECIALAFHANDLINGER:

- Henning Refsgaard: Det traditionelle melodistofs behandling i dansk spillemandspraksis (Århus universitet 1962)
- Flemming Horn: Danske Nodebøger fra 18. årh.'s sidste halvdel (Københavns universitet 1964)
- UG Sa Uffe Gotved: Sammenspilspraksis i dansk spillemandsmusik 1800-1840 (Københavns universitet 1968)
- HU DaFo Henning Urup: Danske Folkedanse en beskrivelse og undersøgelse (Københavns universitet 1972)

Spillemandene Henry Mark fra Mors (tv.) og Knud Jensen fra Sorring (v. Silkeborg, th.) under udførelsen af "Skodborghus Polka" se ex. 7 (fot. H.U., Mors 1975).

Musikseksempler

De medtagne eksempler er kun illustrationer til nogle i teksten omtalte træk og giver intet repræsentativt billede af dansk spillemandsmusik.

Ex. 1: Jødetur fra Mors

Ex. 1a: Jødetur, Foreningen til Folkedansens Fremme: Gamle danse fra Mors og Thy (2/ København 1949) s. 36-37.

Ex. 1b,c: H.U. Efter båndoptagelse af spillemanden Henry Mark, Mors. Transkriptionerne giver hovedtrækkene af Henry Mark's violinspil som en summering af flere gennemspilninger.

183. Jødetur.

♩. = 72.

Mors.

1 2 3 4
5 6 7 8 8
9 10 11 12
13 14 15 16
16 17 18 19 20
21 22 23 24
24 25 26 27 28
29 30 31 32 32

Ex. 1a: "358 Danske Folkedansmelodier" (Danske Folkedanseres Spillemandskreds, 1963) nr. 183.

The musical score is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It consists of 11 staves. The melody is highly ornamented with trills and grace notes. The accompaniment features a mix of chords and rhythmic patterns, including some sixteenth-note runs. The final staff is marked "sidste gang" and "(2. gang)".

Ex. 1b: Optagelse fra august 1964.

Handwritten musical score for Ex. 1c, featuring eight staves of music in G major and 2/4 time. The notation includes various rhythmic values, accidentals, and dynamic markings like 'p' and 'f'.

Ex. 1c: Optagelse fra september 1967.

76

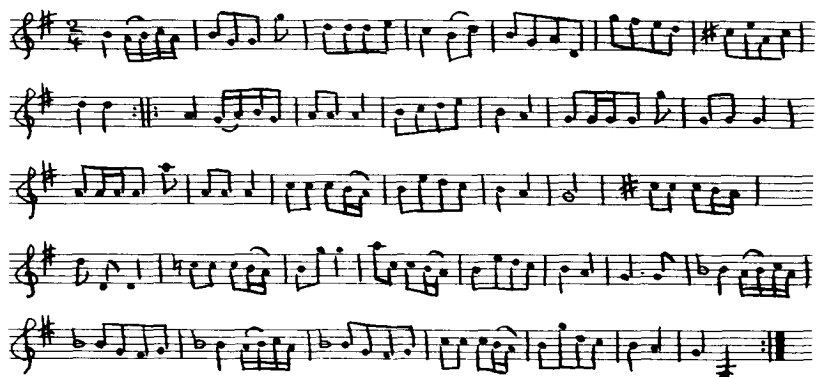
1. *Liire* Uden Hoved og Hale

Handwritten musical score for Ex. 2, titled "Uden Hoved og Hale". It shows three systems of music for three parts (violin, viola, and cello/bass). The first system is marked "1. Liire" and the second system is marked "2." and "3.". The notation includes complex rhythmic patterns and dynamic markings.

Ex. 2: "Liire"-stykke fra musikken til Ludvig Holberg's komedie "Uden Hoved og Hale". Kopi af s. 76 i det bevarede håndskrevne "Partitura til den danske Skuepladsets Synge=Stykker". (Original på Teaterhistorisk Museum, mikrofilm på Det kgl. Bibliotek).

Ex. 3: "Hexedans" fra Jærdelund v. Flensborg efter Berggreen (Bg DaFoM nr. 274, s. 333 og note s. 378).

Ex. 4a: "Masquerade, Bast's Nodebog (Kgl. Bibl. C.II,5) nr. 12, s. 6 (HU DaFo Ex.3a)

Ex. 4b: "Den ny Maskerade" fra Thy, Foreningen til Folkedansens Fremme: Gamle Danse fra Mors og Thy (2/ København 1949), s. 74-75 (HU DaFo nr. 402)

57. Vals

Jørgen Knudsen, Ringgive

pizz. pizz. pizz. pizz.

1. & staccato
 2. & legato

Ex. 5: "Vals" af Jørgen Knudsen, Ringgive, (KS GD nr. 57).

violin I
 violin II

etc.

Ex. 6: "Wals", nr. 127 i nodebog, Dansk Folkemindesamling, DFS, Anonym i Danmark, C: 115, Nodebog I, 1955/19^I (Svend Jørgensen), her efter Uffe Gotved (UG Sa s. 135).

violin I

violin II

11. 12. x x Trio

D.S. al Fine e Trio

Fine

Trio D.S. al Fine

Ex. 7: "Skodborghus Polka" af Jens Andersen, Daugård ved Vejle, efter afskrift ved Henry Mark (1964).

SUMMARY

The Danish village musician has functioned primarily as a dance-musician, accordingly instrumental folk-music is essentially the same as folk-dancemusic.

During recent years Danish folk-music has been the subject of studies by Henning Refsgaard, Flemming Horn, Uffe Gotved, and Henning Urup, but much more researchwork still remains to be done.

The most common instrument used for dance-music is the violin, and often a single village-violinist will play, reinforcing the tune by the use of open strings and simple stops on the fingerboard.

A common ensemble consists of two violins with one player on the primo and a second playing a cordal accompaniment. Another possibility is that the musicians play the tune *unisono*, perhaps in a heterophonic way.

Besides the violin, common instruments are the clarinet and the flute. For outdoor use wind-instruments are preferred. The winds are also used in ensemble-playing as melody-instruments together with the violins, and a bass-instrument may be added.

Today there remains only a few traditional folk-musicians in Denmark, and most performers of folk-dancemusic are part of the revival of interest in traditional culture.

Most Danish instrumental folk-music is not yet published, and only a small part has been printed. Publications containing folk-dance tunes are: Bg DaFoM, ChrO GD, KS GD, and a series of booklets published by "Foreningen til Folkedansens Fremme".

The music examples are illustrations to the text and give only a limited idea of Danish instrumental folk-music.

Translated by John Bergsagel.